

Dr. sc. Vesna Lazić Buljan¹
Ivan Luburić, dipl. oec.

RAZVOJ DISTRIBUCIJE OSIGURANJA U BIH: DE LEGE FERENDA

STRUČNI RAD

Sažetak

Autori u radu predstavljaju pravni okvir i analiziraju regulatorne odredbe o distribuciji osiguranja u Bosni i Hercegovini. U radu se preispituju odredbe zakona koje reguliraju distribuciju osiguranja, odnosno, konkretnije, pokušava se dati odgovor na pitanje da li je zakonska regulativa u ovom kontekstu zastarjela i da li je neophodno pristupiti izmjenama? Oslanjajući se na rezultat uporednopravne analize zakonodavstva Evropske unije u tom kontekstu, autori zagovaraju stajalište da je pravni okvir distribucije osiguranja de lege ferenda potrebno mijenjati i uskladiti sa Direktivom o distribuciji osiguranja. Izmjene treba da idu u cilju efikasnog funkcionisanja tržišta osiguranja i jačanja zaštite potrošača.

Ključne riječi: *distribucija osiguranja, posredovanje u osiguranju, proizvodi osiguranja, direktiva Evropske unije o distribuciji osiguranja.*

I Uvod

Distribuciju osiguranja potrebno je razlikovati od obavljanja djelatnosti osiguranja.² Djelatnost osiguranja je regulisana Zakonom o osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine³ i čine je poslovi osiguranja, poslovi reosiguranja i poslovi neposredno

¹ Viša asistentica Univerziteta u Sarajevu Pravnog fakulteta, imejl: v.lazic@pfsa.unsa.ba.
Direktor Agencije za nadzor osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine, imejl: ivan.luburic@ano.ba.
Rad primljen: 29.11.2024.
Rad prihvaćen: 20.1.12025.

² Vidi više kod: Nataša Petrović Tomić, *Osnovi prava osiguranja*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2021, 113 i dalje.

³ *Službene novine Federacije BiH*, broj 23/17, u daljem tekstu: ZOS FBiH

povezano za poslovima osiguranja. Pod poslovima osiguranja podrazumijeva se zaključivanje ugovora o osiguranju i izvršavanje obaveza iz tako zaključenog ugovora. Uz prednje navedene radnje, poslovi osiguranja obuhvataju i poduzimanje mjera za sprečavanje i suzbijanje rizika koji ugrožavaju osiguranu imovinu i lica. Nasuprot tome, poslovi reosiguranja predstavljaju zaključivanje i izvršavanje ugovora o reosiguranju osiguranog viška rizika jednog društva za osiguranje kod drugog društva za reosiguranje. Pored poslova osiguranja i reosiguranja, djelatnost osiguranja čine i poslovi koji su neposredno povezani sa poslovima osiguranja. Tradicionalno te poslove čine utvrđivanje rizika i šteta i njihovu procjenu, posredovanje radi prodaje kao i prodaja ostataka osiguranih oštećenih stvari i pružanje drugih intelektualnih i tehničkih usluga u vezi sa poslovima osiguranja. Posljednji poslovi koji se odnose na posredovanje radi prodaje predstavljaju distribuciju osiguranja, koja je, kako će se vidjeti poslije, regulisana posebnim zakonom. Zakon o društvima za osiguranje Republike Srpske⁴ preciznije daje definiciju djelatnosti osiguranja⁵ navodeći izričito da je to djelatnost zaključivanja i izvršavanja ugovora o osiguranju i reosiguranju, te djelatnost posrednika i zastupnika u osiguranju.

Za funkcionisanje osiguranja od životne važnosti je djelatnost posredovanja i zastupanja.⁶ U našem pozitivnopravnom okviru nema izravne definicije distribucije osiguranja, međutim ona se može izvući posredno. Distributivni sistem usluga osiguranja predstavlja posredovanje u privatnom osiguranje, koje se obavlja putem zastupnika i brokera u osiguranju.

II Regulatorni okvir distribucije osiguranja u Bosni i Hercegovini

Generalno, svi pravni izvori koji se odnose na osiguranje mogu se klasificirati u dvije grupe. Jednu čine statusni, a drugu materijalno-pravni izvori. Statusni izvori prava osiguranja su oni kojima se reguliraju pravni položaj, status društava za osiguranje, nadzor osiguranja i slično. Materijalno-pravni izvori su oni koji normiraju obvezno-pravne odnose u oblasti prava osiguranja, bilo na temelju zakona ili ugovora.

Regulatorni okvir distribucije osiguranja u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) čini šest propisa. To su:

- a) Zakon o obligacionim odnosima FBiH,⁷
- b) ZOS FBiH,

⁴ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 17/05, 01/06, 64/06 i 74/10, u daljem tekstu: ZDO RS.

⁵ Čl. 2. stav 1. ZDO RS.

⁶ Marijan Ćurković, „Posredovanje i zastupanje u osiguranju“, Zbornik sa 7. savjetovanja o obradi i likvidaciji međunarodnih automobilskih šteta (Hrvatski ured za osiguranje, Ante Lui), Lovran, 1999, 33.

⁷ Sl. list SFRJ, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989, Sl. list RBiH, br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994 i Sl. novine FBiH, br. 29/2003 i 42/2011; u daljem tekstu: ZOO FBiH.

- c) Zakon o obligacionim odnosima Republike Srpske,⁸
- d) ZDO RS,
- e) Zakon o posredovanju u privatnom osiguranju⁹ i
- f) Zakon o zastupanju u osiguranju i posredovanju u osiguranju i reosiguranju.¹⁰

Kao što je navedeno u uvodu, ZOS FBiH u općim odredbama i ZDO RS u uvodnim odredbama određuju šta se to podrazumijeva pod djelatnošću osiguranja, pri čemu oba zakona navode da posredovanje radi prodaje potpada u širem smislu pod djelatnost osiguranja. Ova dva zakona predstavljaju *lex generalis*, dok ZPPO FBiH i ZZOPOR RS predstavljaju *lex specialis* u odnosu na ovu materiju. ZOO FBiH i ZOO RS sadrže značajnu odredbu koja reguliše ovlaštenja zastupnika osiguranja,¹¹ ali ova dva zakona predstavljaju i materijalno pravni izvor u odnosu na ugovor o posredovanju i ugovor o trgovačkom zastupanju, koje odredbe se primjenjuju na zastupnika u osiguranju i brokera u osiguranju, u dijelu koji nije uređen ZPPO FBiH i ZZOPOR RS.¹²

1. Federacija Bosne i Hercegovine

Temeljni zakon o osiguranju u FBiH je ZOS FBiH, kojim se uređuje osnivanje, poslovanje, nadzor i prestanak društava za osiguranje i reosiguranje osnovanih u FBiH, kao i podružnica društava za osiguranje i reosiguranje koja nemaju sjedište u FBiH.¹³ Zakon je donesen 2017. godine, podijeljen je na 15 glava sa ukupno 230 članova, pa možemo reći da se radi o prilično obimnom zakonu.

Kao što je navedeno u uvodu rada, poslovi osiguranja, poslovi reosiguranja i poslovi neposredno povezani za poslovima osiguranja čine djelatnost osiguranja. Poslovi neposredno povezani za poslovima osiguranja su posredovanje radi prodaje, što je uređeno u ZPPO FBiH, kao *lex specialis*. Zakon je donesen 2005. godine, a mijenjan je dva puta, 2010 i 2016. godine. Podijeljen je na šest dijelova: I opće odredbe, II zastupnik u osiguranju, III broker u osiguranju, IV nadzor nad posrednicima u osiguranju, V kaznene odredbe i VI prijelazne i završne odredbe. Radi se o relativno malom zakonu, koji ukupno ima 19 članova. ZPPO FBiH normira posredovanje u privatnom osiguranju, uslove za obavljanje tih poslova kao i nadzor nad njihovim

⁸ *Sl. list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989 i *Sl. glasnik RS*, br. 17/1993, 3/1996, 37/2001 - dr. zakon, 39/2003 i 74/2004; u daljem tekstu: ZOO RS.

⁹ *Službene novine Federacije BiH*, br. 22/05, 8/10 i 30/16, u daljem tekstu: ZPPO FBiH.

¹⁰ *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 47/17, u daljem tekstu: ZZOPOR RS.

¹¹ Čl. 906. ZOO FBiH i ZOO RS.

¹² Miroslav Džidić, Marijan Čurković, *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2017, 115.

¹³ Čl. 1. ZOS FBiH.

obavljanjem u FBiH.¹⁴ Shodno zakonskoj regulativi, postoje dvije vrste posredovanja u osiguranju, i to: zastupnik u osiguranju i broker u osiguranju.

Da bi društvo za osiguranje u FBiH moglo da obavlja djelatnost neposrednog osiguranja ili djelatnost reosiguranja preko posrednika u osiguranju, oni moraju biti registrovani u skladu sa ovim zakonom i upisani u poseban registar koji vodi Agencija za nadzor osiguranja FBiH (u daljem tekstu: Agencija za nadzor FBiH). Bitno je naglasiti da takva registracija vrijedi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine. Ukoliko je posrednik u osiguranju registrovan u FBiH, on može pružati svoje usluge i u Republici Srpskoj (u daljem tekstu: RS), ali isključivo putem organizacione jedinice RS, što se detaljnije uređuje zakonom. Vrijedi i *vice versa* kada se radi o posredniku u osiguranju koji je registrovan u RS, a prvi put ima namjeru da obavlja poslove u FBiH preko organizacione jedinice, s tim što o tome pismeno obavještava Agenciju za nadzor RS.¹⁵

U djelatnosti osiguranja veoma su značajne uloge zastupnika i posrednika.¹⁶

Zastupnik u osiguranju je jedna od dvije vrste posrednika u osiguranju. ZPPO FBiH mu posvećuje svega dva člana, jedan koji se odnosi na opće odredbe i drugi koji detaljnije propisuje registrovanje zastupnika.¹⁷ Poslove zastupanja u osiguranju mogu obavljati pravna ili fizička lica koja se bave profesionalnom djelatnošću. Izuzetno, ove poslove mogu obavljati i banke¹⁸ i javna preduzeća – poštanski operateri, naravno uz uslov posjedovanja dozvole i upisa lica u registre Agencije za nadzor FBiH. Zastupnik djeluje u ime i/ili za račun jednog ili više društava, što znači da se radi o licu koje je vezano za osiguravača. Da bi zastupnik u osiguranju mogao da obavlja poslove zastupanja u osiguranju, on mora zaključiti pismeni ugovor sa društvom za osiguranje, a društvo je u obavezi da ga dostavi Agenciji za nadzor FBiH. Jednaka obaveza obavještavanja Agencije za nadzor FBiH od strane društva postoji i u slučaju raskida ugovora o zastupanju, bez obzira koji je razlog raskida uz objavljivanje takvog obavještenja u dnevnim novinama većeg tiraža u mjestu poslovanja zastupnika u osiguranju i internet stranici društva.¹⁹ Zastupnik u osiguranju samostalno obavlja djelatnost a njegovi poslovi obuhvataju sljedeće poslove: pokretanje, predlaganje i izvršavanje pripremnih radnji do zaključenja ugovora o osiguranju, zaključenje ugovora o osiguranju, pomaganje u primjeni ili izvršenju ugovora o osiguranju, naročito u slučaju eventualnog odštetnog zahtjeva i pružanje savjetodavnih usluga.

Da bi zastupnik u osiguranju mogao otpočeti obavljanje profesionalne djelatnosti moraju se ispuniti određeni uslovi, koji su različiti u zavisnosti od toga da li se radi o zastupniku fizičkom ili pravnom licu i registrovati se kod Agencije za nadzor

¹⁴ Čl. 1. ZPPO FBiH.

¹⁵ Čl. 5. ZPPO FBiH.

¹⁶ Vidi više kod: Dragan Mrkšić, Zdravko Petrović, Katarina Ivančević, *Pravo osiguranja, II izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Fakultet za poslovno pravo, Beograd, 2005, 90 i dalje.

¹⁷ Čl. 6. i 7. ZPPO FBiH.

¹⁸ Osim u osiguranju od odgovornosti za motorna vozila.

¹⁹ Ova obaveza postoji i u slučaju isteka ugovora o zastupanju.

FBiH. Kada je u pitanju registar za zastupnika fizičko lice, on je podijeljen na dva podregistra, podregistar sa imenima zastupnika registrovanih u FBiH i podregistar sa imenima zastupnika koji su registrovani u RS i pružaju usluge u FBiH. Prvi podregistar broji ukupno 1149 zastupnika u osiguranju a drugi 5. Agencija vodi i podregistar javnih preduzeća – poštanskih operatera i banaka zastupnika u osiguranju koji ima ukupno 13 upisanih zastupnika.²⁰ Registar društava za zastupanje u osiguranju ima dva podregistra glavnog registra. U podregistru društava za zastupanje u osiguranju u FBiH je upisano 41 društvo, a u podregistru podružnica društava za zastupanje u osiguranju iz RS je upisano 5 podružnica. Društvo za zastupanje u osiguranju može biti osnovano u obliku dioničkog društva ili društva sa ograničenom odgovornošću u skladu sa zakonom kojim se uređuje položaj privrednih društava. Da bi Agencija za nadzor FBiH donijela rješenje o upisu u registar u roku od 30 dana od dana podnošenja zahtjeva, zastupnik u osiguranju mora podnijeti zahtjev za upis i dostaviti dokumentaciju propisanu zakonom.²¹ Zastupnici imaju obavezu plaćanja godišnje naknadu za nadzor nad poslovanjem i takse za registrovanje u skladu sa propisima Agencije. Godišnja naknada za društva za zastupanje u osiguranju, banke, javna preduzeća – poštanski operateri, podružnice društava plaćaju godišnju naknadu u iznosu od 0,5% od ostvarene provizije u prethodnoj godini za tekuću godinu, ali ne manje od 1.000,00 KM, dok fizička lica plaćaju isti procenat, ali je minimalni iznos smanjen na 500,00 KM.²²

Interesantno je da zakon ne spominje izričito pravo na proviziju kada su u pitanju zastupnici u osiguranju, ali ZOO koji regulira ugovor o trgovačkom zastupanju (što je po svojoj prirodi ugovor koji zaključuje zastupnik i društvo) kao jedno od osnovnih prava zastupnika predviđa naknadu (proviziju).²³ Zastupnik ima pravo na proviziju kada je ugovor zaključen njegovim posredovanjem, kada je zaključio direktno ugovore (ako je za to bio ovlašten), kao i u slučaju da je društvo zaključilo ugovore o osiguranju sa klijentima koje je zastupnik pronašao.²⁴ Zastupnik stiče pravo na naknadu kada ugovor bude izvršen.²⁵ On ima pravo na proviziju i kada ugovor ne bude izvršen ukoliko je za neizvršenje krivo društvo za osiguranje.²⁶ Pitanje provizije je pitanje koje se najčešće reguliše ugovorom o zastupanju sa društvom za osiguranje, uz brojna druga pitanja, poput ovlaštenja zastupnika.²⁷ Kada je u pitanju visina provizije, ona se određuje ugovorom. Ukoliko to nije slučaj, zastupnik ne bi trebao

²⁰ Registar zastupnika u osiguranju, Internet stranica Agencije za nadzor FBiH, <https://nados.ba/bs/zastupnici/> 16.7.2024.

²¹ Vidi čl. 7. ZPPO FBiH.

²² Odluka o naknadama, *Službene novine FBiH*, br. 2/18 (dalje: Odluka o naknadama FBiH).

²³ M. Džidić, M. Čurković, 126-127.

²⁴ Čl. 804. ZOO.

²⁵ Odnosno kada bude plaćena premija od strane ugovaratelja.

²⁶ Čl. 805. ZOO

²⁷ N. Petrović Tomić, 122.

ostati bez naknade, nego ima pravo na uobičajenu naknadu.²⁸ Konačno, ukoliko je zastupnik imao ovlaštenje za naplatu premije i izvršio je, pripada mu posebna naknada u tom slučaju.²⁹ Kada su u pitanju troškovi koje je zastupnik imao u okviru redovnog obavljanja svoje djelatnosti, on nema pravo na njihovu naknadu, ali ostaje da se to pitanje može drugačije urediti ugovorom između zastupnika i društva. Ukoliko je zastupnik imao posebne troškove koji su koristili društvu, zastupnik će imati pravo na njihovu naknadu.³⁰

Na ovom mjestu čini se uputnim spomenuti i odredbe ZOO koje se odnose na ugovor o osiguranju, a regulišu zastupanje u osiguranju. Naime, osiguravač može ovlastiti nekoga da ga zastupa sa ili bez ograničenja njegovih ovlaštenja. U slučaju da zastupnik osiguranja djeluje bez ograničenja ovlaštenja, onda on može u ime i za račun osiguravača da zaključuje ugovore o osiguranju, ugovara njegove izmjene ili produženje važenja. Također, u ovom slučaju zastupnik osiguranja može izdavati polise osiguranja, naplaćivati premije i primati izvještaje koje se odnose na osiguravača. Ukoliko postoje ograničenja njegovih ovlaštenja, a to nije bilo poznato ugovaraču osiguranja, smatra se da ta ograničenja nisu ni postojala.³¹

Druga vrsta posrednika u osiguranju je *broker u osiguranju*. Zakon mu posećuje član više u odnosu na zastupnika u osiguranju (čl. 8 – 10), kojim su uređene opće odredbe, registrovanje i obaveze brokera. Poslove brokera u osiguranju mogu obavljati pravna i fizička lica koja samostalno obavljaju djelatnosti. Za razliku od zastupnika u osiguranju, koji radi za društvo za osiguranje, isključivi profesionalni cilj brokera u osiguranje jeste da radi u ime osiguranika, što znači da je u potpunosti nezavisan od društva za osiguranje. Poslovi brokera obuhvataju sljedeće poslove: dovođenje u vezu lica koja traže osiguranje ili reosiguranje i društva za osiguranje ili reosiguranje, obavljanje pripremnih radova za zaključenje ugovora o osiguranju ili reosiguranju i pomaganje prilikom obrade i izvršenja ugovora, naročito u slučaju odštetnih zahtjeva.³²

Za razliku od zastupnika u osiguranju, gdje zakon ništa ne govori o proviziji koja im pripada (iako to čini ZOO kako je naprijed navedeno), kod brokera u osiguranju je izričito normirano da prima proviziju od društva i djeluje uz potpunu slobodu u pogledu izbora društva za osiguranje.³³ To se čini odmah nakon definisanja brokera prije uslova za dobijanje dozvole za obavljanje djelatnosti.

Da bi broker otpočeo sa obavljanjem djelatnosti, mora da ispuni određene uslove koji su različiti u zavisnosti od toga da li se radi o fizičkom ili pravnom licu.

²⁸ Čl. 806. st. 1. ZOO.

²⁹ Čl. 807. ZOO.

³⁰ Čl. 808. ZOO.

³¹ Čl. 906. ZOO.

³² Ovo samo ukoliko je ugovoreno.

³³ Čl. 8. st. 2. ZPPO FBiH.

Broker u osiguranju (fizičko i pravno lice) se mora registrovati u posebnoj registru kod Agencije za nadzor FBiH. Registar fizičkih lica brokera je podijeljen na dva podregistra, jedan je podregistar sa imenima brokera u osiguranju koji su registrovani u FBiH, a drugi podregistar sa imenima brokera u osiguranju koji su registrovani u RS i pružaju usluge u FBiH preko organizacione jedinice u FBiH. U prvom podregistru je upisano 13 brokera, a u drugom ukupno 5.³⁴ Registar za brokere pravna lica je podijeljen na podregiste po istom principu kao i za brokere fizička lica. U podregistru brokerskih društava u osiguranju koji obavljaju djelatnost u FBiH upisano je 8 društava, a u podregistru brokerskih društava koji su registrovani u RS i obavljaju djelatnost putem podružnice u FBiH je upisano njih ukupno 5.³⁵ Broker u osiguranju pravno lice se može osnovati u obliku dioničkog društva ili društva sa ograničenom odgovornošću, u skladu sa zakonom kojim se reguliše pravni položaj privrednog društva. Bitno je naglasiti da lice ovlašteno za zastupanje brokerskog društva u osiguranju mora biti registrovano kao broker u osiguranju (mora biti upisano u oba registra), kao i da svi zaposlenici u brokerskom društvu za osiguranje koji obavljaju poslove pribavljanja osiguranja moraju imati stručne kvalifikacije³⁶. Da bi Agencija izdala odobrenje za rad, broker u osiguranju je dužan podnijeti zahtjev i priložiti istu dokumentaciju koju podnose zastupnici u osiguranju (vidi str. 6 – 7). Dodatni uslov za brokera fizičko lice jeste blokada njegove imovine u iznosu od 200.000,00 KM radi dobrog izvršavanja njegovih djelatnosti, kao dokumentacija kojom dokazuje da ima važeće osiguranje od profesionalne odgovornosti u slučaju greške ili propusta. Pravilnikom Agencije reguliše se način blokiranja imovine brokera u osiguranju kao i sve pojedinosti u vezi sa osiguranjem od odgovornosti iz njegove djelatnosti.³⁷ Agencija je dužna u roku od 30 dana od dana podnošenja zahtjeva i dokumentacije kojom se dokazuje ispunjavanje zakonskih uslova donijeti rješenje kojim odlučuje o podnesenom zahtjevu. Registracija brokera u osiguranju je ograničena na period od 2 godine. Broker je u obavezi da u roku od 30 dana prije isteka ovog roka ponovno podnese sve dokumente (u zavisnosti da li se radi o fizičkom ili pravnom licu), a ukoliko to ne učini registracija nije više važeća. Dodatno, registracija ne ostaje na snazi ukoliko se u postupku utvrdi da podnosilac zahtjeva nije lice podobno da djeluje kao broker u osiguranju.

Broker u osiguranju je dužan da ima poseban račun na koji će polagati sve iznose koje naplati za račun osiguranika i ne smije se koristiti u neke druge svrhe, kao npr. za isplatu nekih drugih povjerilaca brokera. Ukoliko dođe do nesolventnosti

³⁴ Registar brokera u osiguranju, Internet stranica Agencije za nadzor FBiH, <https://nados.ba/bs/zastupnici/> 16.7.2024.

³⁵ Registar brokera u osiguranju, Internet stranica Agencije za nadzor FBiH, <https://nados.ba/bs/zastupnici/> 16.7.2024.

³⁶ Stručne kvalifikacije podrazumijevaju položen stručni ispit za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju.

³⁷ Član 1. Pravilnika o blokiranju imovine i osiguranju od odgovornosti iz djelatnosti brokera u osiguranju, *Službene novine FBiH*, broj 80/06.

brokera u osiguranju, iznosi sa posebnog računa će se koristiti za isplatu svih dugovanja prema klijentima po osnovu odštetnih zahtjeva.³⁸

Obaveza plaćanja godišnje naknade i takse za registrovanje postoji i kod brokera u osiguranju. Godišnja naknada za brokerska društva u osiguranju, njihove podružnice u FBiH sa sjedištem u RS plaćaju godišnju naknadu u iznosu od 0,5% od ostvarene provizije u prethodnoj godini za tekuću godinu, ali ne manje od 1.000,00 KM, dok fizička lica plaćaju isti procenat, sa minimalnim iznosom 500,00 KM.³⁹

Pored prednje navedenih, posebno je istaknuto da broker u osiguranju ima obaveze koje se mogu grupirati na sljedeći način: obaveza vođenja knjiga i dokumentacije o obavljanju djelatnosti, postupanje po zahtjevima Agencije za nadzor FBiH u pogledu izvještavanja i vođenja posla i nezavisnost u pogledu društva.

Uloga Agencija za nadzor FBiH. Agencija za nadzor FBiH ima regulatornu i nadzornu funkciju nad poslovanjem posrednika u osiguranju. Regulatorna funkcija se sastoji u tome da Agencija propisuje uslove za sticanje i provjeru stručnih znanja potrebnih za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju, propisuje pravila za vođenje registara, podatke koji se upisuju u njih i način javnog pristupa registrima kao i postupak izdavanja odobrenja za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju i uvjete za obavljanje poslova zastupanja u osiguranju za banke i javna preduzeća-poštanske operatere. Nadzorna funkcija, kako joj i samo ime govori, sastoji se u tome da Agencija vrši nadzor nad poslovanjem posrednika u osiguranju. Ukoliko u postupku nadzora utvrdi da postoje određene nepravilnosti, može donijeti odgovarajuće rješenje. U vršenju ove funkcije, posrednici su dužni da sarađuju sa Agencijom i dostavljaju joj podatke u obimu, na način i u rokovima koje odredi Agencija. Nadzor se može obaviti i u poslovnim prostorijama posrednika u osiguranju.

2. Republika Srpska

Temeljni statusni zakon iz oblasti prava osiguranja u RS je ZDO RS, čije norme su posvećene osnivanju, poslovanju, nadzoru i prestanku rada društava za osiguranje i filijala koje obavljaju djelatnost osiguranja u RS i kojim se osniva Agencija za osiguranje RS (u daljem tekstu: Agencija RS).⁴⁰

Temeljni zakon kojim se uređuje distribucija osiguranja u RS je ZZOPOR RS, kojim se uređuju poslovi i djelatnost zastupanja u osiguranju, odnosno posredovanja u osiguranju i reosiguranju, uslovi za izdavanje i prestanak važenja ovlašćenja, odnosno dozvole, poslovanje i pravila poslovanja, kao i nadzor nad obavljanjem prednje navedenih poslova i djelatnosti.⁴¹ Za razliku od istovrsnog zakona u FBiH,

³⁸ Čl. 9. st. 9. ZPPO FBiH.

³⁹ Odluka o naknadama FBiH.

⁴⁰ Čl. 1. ZDO RS.

⁴¹ Čl. 1. ZZOPOR RS.

analizirajući naslov i predmet zakona u RS, zaključujemo da je zastupanje moguće samo u djelatnosti osiguranja, a posredovanje u osiguranju i reosiguranju. Zakon je donesen 2017. godine i podijeljen je na VII glava: I osnovne odredbe, II zastupanje u osiguranju, III posredovanje u osiguranju, IV osnivanje filijale društva za zastupanje u osiguranju i brokerskog društva u osiguranju, V zajedničke odredbe, VI nadzor i kazne odredbe i VII prijelazne i završne odredbe. Ukupno ima 51 član, što je dvostruko više članova nego što to ima istovrsni zakon FBiH. U FBiH posredovanje u privatnom osiguranju je širi pojam i on uključuje posredovanje preko zastupnika u osiguranju i posredovanje putem brokera u osiguranju. U RS to nije slučaj. Zakon pravi jasnu razliku između zastupanja u osiguranju i posredovanja u osiguranju i reosiguranju. Zastupanje u osiguranju se radi u ime i za račun društva za osiguranje, a obuhvata sve pripreme radnje u cilju zaključivanja ugovora o osiguranju. Posredovanje u osiguranju obuhvata posredovanje u osiguranju i posredovanje u reosiguranju i to su svi brokerski poslovi. Radi se o poslovima dovođenja u vezu osiguranika i društava za osiguranje u cilju zaključivanja ugovora o osiguranju. Dodatno, broker ima obavezu da pruža pomoć prilikom realizacije tako zaključenog ugovora.⁴² Zakonom su također izričito isključeni poslovi koji se ne smatraju zastupanjem i posredovanjem u osiguranju, a to su: prikupljanje podataka o osiguranicima, odnosno ugovaračima osiguranja, njihovim rizicima i potrebama za zaključenje ugovora i pružanje svih opštih informacija o dostupnim proizvodima osiguranja.

U cilju sprečavanja pravne nesigurnosti i jasnosti ustanovljena je odredba ZZOPOR RS koja reguliše primjenu drugih propisa,⁴³ pod uslovom da ovim zakonom nisu propisani drugačiji uslovi. Kada su u pitanju ugovori o zastupanju i ugovori o posredovanju u zastupanju, na sve ono što nije uređeno predmetnim zakonom primjenjuje se ZOO RS, a kada su u pitanju lica koja obavljaju poslove zastupanja u osiguranju i posredovanja u osiguranju, a osnovana su u formi privrednog društva, na njih se primjenjuje Zakon o privrednim društvima.⁴⁴

Poslove zastupanja u osiguranju obavljaju *zastupnici u osiguranju*. Zastupnik u osiguranju može biti: fizičko lice, preduzetnik, društvo za zastupanje, banka, mikrokreditno društvo i Preduzeće za poštanski saobraćaj RS a.d. Banja Luka i filijale društava čije je sjedište u FBiH.

Zastupnik u osiguranju fizičko lice obavlja poslove zastupanja u osiguranju na temelju ovlaštenja za zastupanje i upisa u odgovarajuće registre Agencije RS. Međutim sama dozvoljava i upis u registar nije dovoljan da zastupnik otpočne sa poslovima zastupanja u osiguranju. On može raditi isključivo na osnovu ugovora o radu ili nekog drugog pravnog odnosa sa drugim subjektima – zastupnicima u osiguranju (preduzetnikom za zastupanje u osiguranju, društvom za zastupanje

⁴² Čl. 2. ZZOPOR RS.

⁴³ ZPPO FBiH ne sadrži ovu odredbu.

⁴⁴ *Sl. glasnik RS*, br. 127/2008, 58/2009, 100/2011, 67/2013, 100/2017, 82/2019 i 17/2023.

u osiguranju, filijalom društava čije je sjedište u FBiH, bankom, mikrokreditnim društvom ili Poštama Srpske). Ukoliko je zastupnik u osiguranju zaposlen na osnovu ugovora o radu ili nekog drugog pravnog odnosa u društvu za osiguranje on nije zastupnik u osiguranju u smislu ovog zakona. Poslovima zastupanja u osiguranju mogu da se bave samo zastupnici koji ispunjavaju uslove propisane zakonom⁴⁵. Ukoliko zastupnik fizičko lice ispunjava sve zakonom propisane uslove, Agencija RS će mu izdati ovlašćenje za rad i upisati ga u registar zastupnika u osiguranju fizičkih lica, na period od četiri godine od dana upisa u registar.⁴⁶ U Podregistar zastupnika fizičkih lica iz RS je upisano ukupno 615 zastupnika, a u Podregistar zastupnika fizičkih lica iz FBiH je upisano ukupno 3 zastupnika.⁴⁷ Ovlašćenje za zastupanje izdato zastupniku u osiguranju vrijedi na cijeloj teritoriji BiH. Jednom izdato ovlašćenje za zastupanje fizičkom licu može prestati na lični zahtjev zastupnika u osiguranju, istekom roka na koje je izdato i oduzimanjem ovlašćenja.⁴⁸

Djelatnost zastupanja u osiguranju može da obavlja i preduzetnik za zastupanje u osiguranju. Dvije su osnovne pretpostavke koje se moraju ispuniti za to, a to su dozvola za zastupanje izdata od strane Agencije RS i rješenje o registraciji izdato od strane nadležnog registracionog organa. Prva dozvola predstavlja uslov za njegov upis u registar preduzetnika, pa ju je dužan prvu pribaviti, a upis u registre Agencije se vrši na osnovu podnesenog dokaza o izvršenoj registraciji.⁴⁹ U Podregistru Agencije RS su upisana 84 preduzetnika za zastupanje u osiguranju.⁵⁰ Preduzetnik se organizuje u skladu sa odredbama zakona kojim se uređuje obavljanje zanatsko-poduzetničke djelatnosti.⁵¹ Da bi otpočeo sa obavljanjem djelatnosti potrebno je da ispuni uslove propisane zakonom. Jednom izdata dozvola za zastupanje preduzetniku može prestati da važi istekom roka važenja upisa u registre, ukoliko ne otpočne sa obavljanjem djelatnosti u roku od šest mjeseci od dana upisa u registre, i ako prestane da obavlja djelatnost šest mjeseci u kontinuitetu.

Preduzetnik može da zastupa jedno ili više društava za osiguranje istovremeno i to u istim ili različitim vrstama osiguranja, a razlika je u tome što mu je za zastupanje u istim vrstama osiguranja potrebna saglasnost zastupanih društava u pismenoj formi. Društvo za osiguranje zaključuje ugovor sa preduzetnikom, također u pismenoj formi i dostavlja ga Agenciji RS. Osim činjenice zaključenja ugovora, društvo ima obavezu da obavijesti Agenciju RS i o raskidu ugovora, bez obzira na razlog raskida.⁵²

⁴⁵ Sl. List RS, br. 56/10 (u daljem tekstu: Odluka o tarifama RS).

⁴⁶ Čl. 28. ZZOPOR RS.

⁴⁷ <https://azors.rs.ba/bs/naslovna/ucesnici-na-trzistu/> 20.7.2024.

⁴⁸ Vidi čl. 38. ZZOPOR RS.

⁴⁹ Čl. 9. ZZOPOR RS.

⁵⁰ <https://azors.rs.ba/bs/naslovna/ucesnici-na-trzistu/> 20.7.2024.

⁵¹ Zakon o samostalnim preduzetnicima, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 98/24.

⁵² Čl. 11. ZZOPOR RS.

Kao zastupnik u osiguranju može se pojaviti i društvo za zastupanje u osiguranju kojem je izdata dozvola za zastupanje i koje je upisano u registar poslovnih subjekata. Društvo se može osnovati u dva oblika: kao akcionarsko ili društvo sa ograničenom odgovornošću u skladu sa propisima koji regulišu privredna društva. Dozvola za zastupanje izdata društvu za zastupanje u osiguranju vrijedi četiri godine i na teritoriji BiH.

Izdana dozvola za zastupanje društvu od strane Agencije je uslov za njegov upis u registar poslovnih subjekata, a nakon upisa u taj registar vrši se upis u registre koje vodi Agencija RS. Registar društava za osiguranje koji vodi Agencija RS podijeljen je na dva podregistra: Podregistar društava za zastupanje u osiguranju iz RS, koji broji 17 društava i Podregistar društava za zastupanje u osiguranju iz FBiH koji broji ukupno 4 upisana društva.⁵³

Jednako kao i preduzetnik za zastupanje u osiguranju i pod istim uslovima, društvo može da zastupa jedno ili više društava za osiguranje, kako u istim tako i različitim vrstama osiguranja. Društvo za zastupanje u osiguranju zaključuje pismeni ugovor sa društvom za osiguranje i dostavlja ga Agenciji RS, a ova obaveza društva prema Agenciji postoji i u slučaju raskida njihovog ugovora.

Društvo i preduzetnik za zastupanje u osiguranju imaju obavezu da tačno i ažurno vode poslovnu evidenciju, posjeduju i čuvaju cjelokupnu dokumentaciju koja se odnosi na obavljanje njihove djelatnosti. Poslovna evidencija ovih zastupnika u osiguranju uključuje vođenje podataka o zastupnicima fizičkim licima, društvima za osiguranje sa kojim su zaključili ugovor i licima koji prikupljaju podatke o potencijalnim osiguranicima/ugovaračima osiguranja, rizicima i potrebama, kao i onih koji pružaju neke opšte informacije o proizvodima osiguranja.

S obzirom da ugovor o zastupanju u osiguranju nije besplatni ugovor, njegov bitni element jeste provizija. Društvo i preduzetnik za zastupanje u osiguranju imaju, za svoj rad, pravo na proviziju. Proviziju plaća društvo za osiguranje u čije ime i za čiji račun zaključuje ugovor o osiguranju. Zakonom je propisano da Agencija RS, u slučaju da utvrdi ugroženost finansijskog položaja i finansijske discipline društava, kao i nesmetano funkcionisanje tržišta osiguranja zbog ugovorene provizije zastupnika, donosi akt kojim ograničava iznos provizije i uređuje druge međusobne odnose zastupnika u osiguranju sa društvima za osiguranje. Agencija RS je donijela Pravilnik o međusobnim odnosima zastupnika u osiguranju i društava za osiguranje i ograničenju provizije zastupnika u osiguranju⁵⁴ Tako npr. prema ovom Pravilniku, ograničenje iznosa provizije u vrsti osiguranje od autoodgovornosti je 27%, a za druge vrste neživotnih osiguranja ne može se ugovoriti viša stopa provizije od visine udjela režijskog dodatka u bruto premiji za tu vrstu osiguranja.⁵⁵

⁵³ <https://azors.rs.ba/bs/naslovna/ucესnici-na-trzistu/> 20.7.2024.

⁵⁴ *Sl. glasnik RS*, br. 21/19 i 85/21.

⁵⁵ *Ibid*, čl. 3.

Djelatnost zastupanja mogu da obavljaju banke, mikrokreditna društva i Pošte Srpske na temelju dozvole za zastupanje izdate od strane Agencije. Agencija izdaje dozvolu nakon podnesenog zahtjeva i dokumentacije kojom se dokazuje ispunjavanje zakonom propisanih uslova.⁵⁶

Posredovanje u osiguranju je, prije svega, uređeno u ZOO. Naime, odredbom čl. 813. ZOO propisano je da se ugovorom o posredovanju obavezuje posrednik da nađe i dovede u vezu sa nalogodavcem lice koje bi s njim pregovaralo o zaključenju određenog ugovora, a nalogodavac se obavezuje da mu isplati određenu naknadu, ako taj ugovor bude zaključen. Ukoliko ovo transponiramo na polje osiguranja, onda je posrednik broker u osiguranju, on nalazi i dovodi u vezu sa društvom za osiguranje potencijalne osiguranike/ugovarače osiguranja koji žele s njim zaključiti ugovor. ZZOPOR RS ovoj klasičnoj definiciji posredovanja iz ZOO dodaje još poslova koji predstavljaju obaveze brokera u osiguranju, a to je obavljanje pripremnih radnji za zaključenje ugovora o osiguranju kao i pružanje pomoći nakon zaključenog ugovora u pogledu njegovog izvršenja. Poslovi posredovanja se mogu podijeliti generalno u tri faze. Prva se odnosi na analizu potreba konkretnog osiguranika/ugovarača osiguranja i kreiranje ponude prema njegovim željama. Druga faza obuhvata pregovaranje sa društvom za osiguranje u cilju zaključenja ugovora. Konačno, treća i posljednja faza uključuje obavezu brokera da pruži pomoć osiguraniku nakon zaključenja ugovora o osiguranju, odnosno tokom njegovog trajanja.⁵⁷

Poslove, odnosno djelatnost posredovanja u osiguranju obavljaju brokери u osiguranju i to kao isključivu djelatnost. Kao broker u osiguranju se može pojaviti: fizičko lice, na temelju ovlaštenja za posredovanje, pravno lice, na temelju odobrenja za posredovanje, i filijale brokerskih društava čije je sjedište u FBiH. Navedeni subjekti stiču pravo da obavljaju poslove, odnosno djelatnost danom upisa u odgovarajuće registre Agencije RS, na temelju ispunjavanja zakonom propisanih uslova. Ovlaštenje za posredovanje se izdaje na period od četiri godine i vrijedi na teritoriji Bosne i Hercegovine, a prestaje da važi na isti način kao i ovlaštenje za zastupnika u osiguranju fizičko lice.⁵⁸ Brokersko društvo u osiguranju može da se osnuje u obliku akcionarskog društva i društva za ograničenom odgovornošću. U okviru registra brokerskih društava u osiguranju organizirana su dva podregistra: Podregistar brokerskih društava u osiguranju iz RS i Podregistar brokerskih društava u osiguranju iz FBiH. U okviru prvog podregistra upisano je sedam brokerskih društava, a tri u okviru drugog.⁵⁹

Za dobijanje dozvole za posredovanje brokersko društvo u osiguranju mora da ispunjava iste uslove kao i društvo za zastupanje u osiguranju (za izbjegavanje

⁵⁶ Čl. 8. ZZOPOR RS.

⁵⁷ Marijan Ćurković, Zastupanje i posredovanje u osiguranju prema Zakonu o osiguranju, Novi propisi iz osiguranja – Zakon o osiguranju i Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Inženjerski biro, Zagreb, 2006, 52.

⁵⁸ Čl. 16. st. 3. ZZOPOR RS.

⁵⁹ <https://azors.rs.ba/bs/naslovna/ucesnici-na-trzistu/> 20.7.2024.

ponavljanja autori upućuju na str. 16 ovog rada) uz još jedan dodatni uslov koji se odnosi na dokaz o postojanju osiguranja od odgovornosti iz djelatnosti posredovanja u osiguranju u visini osigurane sume koja ne može biti manja od 600.000,00 KM po svakom odštetnom zahtjevu, odnosno 960.000,00 KM za sve odštetne zahtjeve u jednoj godini.⁶⁰ Dozvola za posredovanje izdata brokerskom društvu traje četiri godine od dana upisa u registar Agencije RS i vrijedi na teritoriji BiH, a prestaje da važi na isti način kao i dozvola za zastupanje društvu za zastupanje u osiguranju (vidi str. 17).

Broker u osiguranju ima obaveze, kako prema osiguraniku, odnosno ugovaraču osiguranja, tako i prema društvu za osiguranje. Zakonom je ustanovljena zaštitna uloga brokera u odnosu na osiguranika/ugovarača osiguranja. Ova uloga uključuje pružanje osiguraniku svih neophodnih informacija i pojašnjenja kako bi osiguranik donio najbolju odluku i zaključio ugovor o osiguranju u skladu sa svojim potrebama. Naravno, broker to ne radi samoinicijativno, nego isključivo na osnovu pismenog naloga ili ugovora koji zaključi sa klijentom. U tom smislu, kada broker dobije potrebne informacije od osiguranika/ugovarača osiguranja, pristupiće izradi analize rizika i načela pokrića koji predstavljaju najbolje rješenje.⁶¹ On će to uraditi uzimajući u obzir više ugovora o osiguranju koji su dostupni na tržištu. Zakon ne govori o kojem broju je riječ, nego se koristi riječcom „dovoljno veliki broj ugovora“. Šta znači dovoljno veliki broj ugovora vjerovatno zavisi od vrste osiguranja i dostupnosti na tržištu osiguranja. Na osnovu svih stručnih informacija kojima raspolaže i koje su mu poznate, broker će napraviti ocjenu finansijske sposobnosti društva za osiguranje za pokriće rizika osiguranika. Nakon što izradi analizu rizika i ocjenu finansijske sposobnosti društva za osiguranje, dolazi do izražaja njegova savjetodavna uloga. Na zahtjev osiguranika broker će savjetovati osiguranika koje od više društava za osiguranje da izabere za zaključenje ugovora, odnosno koje društvo mu pruža najveću sigurnost. Uz ovu obavezu vezuje se i obaveza brokera da osiguraniku dostavi sve ponude koje je pribavio od društava za osiguranje, sa uslovima osiguranja i u tom smislu mu izričito ukaže na pojedine odredbe uslova koje se tiču obima pokrića i isključenja. Nakon što izvrši izbor društva, osiguranik pristupa zaključenju ugovora. Ukoliko to izričito osiguranik zahtjeva, broker će posredovati njegovom zaključenju. Nakon zaključenja ugovora, broker dostavlja osiguraniku zaključeni ugovor o osiguranju. Uloga brokera i briga za zaštitu interesa osiguranika ne završava sa zaključenjem ugovora. Broker provjerava sadržaj polise osiguranja i ima obavezu da prati ugovor o osiguranju u čijem zaključenju je posredovao za vrijeme njegovog trajanja. U tom smislu, ukoliko to bude potrebno, dužan je predlagati izmjene već zaključenog ugovora. Posebno se naglašava obaveza brokera da pruža pomoć osiguraniku tokom trajanja ugovora. Ovo naročito može biti od značaja ukoliko se dogodi osiguranici slučaj zbog kojeg

⁶⁰ Čl. 18. ZZOPOR RS.

⁶¹ Nebojša Žarković, „Lični razgovor sa strankom u posredovanju i zastupanju u osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, 4/2020, 7-24.

se i zaključuje ugovor o osiguranju, pa je u tom smislu uloga brokera od posebne važnosti da vodi računa da osiguranik ostvari sva prava koja mu pripadaju iz ugovora i u zakonom propisanim rokovima. Konačno, broker je u svom djelovanju dužan da bude transparentan, te učini dostupnim sve veze (kako pravne, tako i ekonomske) i proviziju sa konkretnim društvom za osiguranje.⁶²

Osim što je dužan štiti interese osiguranika na putu izbora najboljeg i najpovoljnijeg ugovora o osiguranju, obaveza zaštite interesa postoji i u odnosu na društvo za osiguranje u istoj mjeri i obimu kao i u odnosu na osiguranika. Broker u osiguranju je dužan da konkretno društvo za osiguranje informiše o ponudi osiguranika, odnosno o njegovim zahtjevima i potrebama.

Brokersko društvo za osiguranje mora da ima poseban račun, na kojem će se nalaziti sredstva koja osiguranik/ugovarač osiguranja plati na ime premije osiguranja i sredstva koja društvo za osiguranje plati na ime naknade ili svote iz ugovora o osiguranju (koji je zaključen posredovanjem brokera), naravno ukoliko je za to posebno pismeno ovlašten. Ova sredstva ne ulaze u imovinu, likvidacionu ili stečajnu masu brokerskog društva, ne mogu biti predmetom prinudnog izvršenja i koristiti se za naplatu povjerilaca brokerskog društva.⁶³

Imajući u vidu da broker u osiguranju, koji je povezan sa osiguranikom/ugovaračem osiguranja i društvom za osiguranje i dužan da štiti interese obje ugovorne strane (pa često može doći do sukoba interesa, što mora izbjegavati), pitanje plaćanja provizije može biti zbunjujuće. Prema običajnom pravu proviziju posredniku plaća društvo za osiguranje⁶⁴. Pravo na proviziju brokera u osiguranju je u ZZOPOR RS negativno određeno na način da broker nema pravo da od osiguranika, odnosno ugovarača osiguranja zahtijeva plaćanje provizije ili neke druge naplate, ako to nije izričito pismeno ugovoreno. Iz ovoga zaključujemo da broker ima pravo na proviziju koju će mu platiti osiguranik/ugovarač osiguranja ukoliko je to pravo stipulirano u ugovoru zaključenim sa osiguranikom. Ukoliko je to slučaj, onda broker nema pravo da proviziju naplati od društva za osiguranje.

III Distribucija osiguranja u Evropskoj Uniji

Četiri osnovne slobode predstavljaju stub jedinstvenog tržišta Evropske unije (u daljem tekstu: EU): sloboda osnivanja, sloboda pružanja usluga, sloboda kretanja ljudi i sloboda kretanja kapitala.⁶⁵ Djelatnost osiguranja generalno se

⁶² Čl. 20. ZZOPOR RS.

⁶³ Detaljnije o samom poslovanju brokera: Željko Vojinović, „Uređenje unutrašnjih odnosa u posredničkom i zastupničkom poslovnom poduhvatu“, *Tokovi osiguranja*, 4/2022, 40-53.

⁶⁴ Robert Merkin, Angus Rodger, *EC Insurance Law*, London, 1997, 80.

⁶⁵ Pored Direktive 2016&97 o kojoj će u nastavku biti više reči, za jedinstveno tržište osiguranja EU bitna je i Direktiva Solvency II. Detaljnije o ovoj direktivi: Nikolina Maleta, „Prilagodba regulatornog okvira Solvency II

klasificira kao jedna od značajnijih djelatnosti u zemljama članicama EU. Ono je oblikovano kroz tzv. generacije direktiva, ali i odlukama Suda pravde.⁶⁶ S obzirom da zastupnici i posrednici imaju bitnu ulogu u distribuciji osiguranja u okviru EU, a sve u cilju funkcionisanja zajedničkog tržišta, zakonodavstvo EU im posvećuje pažnju regulišući njihovo poslovanje direktivama i preporukama. Prvi propis koji se ticao djelatnosti zastupanja i posredovanja bila je Direktiva br. 77/92 CEE od 13.12.1976. godine, koja je prestala da važi 14.01.2005. godine.⁶⁷ Nakon ove Direktive, donesena je Preporuka br. 92/48/EE,⁶⁸ koja nije obvezujući akt. S obzirom da su i dalje među državama članicama postojale razlike, bilo je neophodno pristupiti daljoj regulaciji. Stoga, donijeta je Direktiva 2002/92/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 9.12.2002. godine o posredovanju u osiguranju,⁶⁹ koja je prestala da važi 30.9.2018. godine kada je donijeta Direktiva (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća od 20.01.2016. godine o distribuciji osiguranja.⁷⁰

1. Direktiva br. 77/92/CEE

Dokaz da je Evropska zajednica posvećivala pažnju prodaji proizvoda osiguranja putem posrednika i zastupnika u osiguranju jeste Direktiva br. 77/92 CEE od 13.12.1976. godine. Cilj Direktive se može vidjeti iz njenog naslova, a to je reguliranje mjera za ostvarivanje dvije slobode: slobodu poslovnog nastana⁷¹ i slobodu pružanja usluga⁷² u pogledu djelatnosti koju obavljaju zastupnici i posrednici u osiguranju.⁷³ Direktiva se primjenjuje na posrednike u osiguranju-brokere i zastupnike

novim rizicima i izazovima suvremenog korporativnog upravljanja", *Tokovi osiguranja*, 3/2024, 869-885; Milo Marković, „Izazovi tržišta osiguranja u Srbiji na putu ka Solventnosti II“, *Tokovi osiguranja*, 2/2024, 333-361.

⁶⁶ Jasna Pak, „Pružanje usluga osiguranja na jedinstvenom tržištu Evropske Unije“ u *Uslovi za realizaciju prometa roba i usluga u pravu Evropske unije i jugoslovenskom pravu*, Institut za uporedno pravo, Monografija br. 137, Beograd, 2001, 223 – 267.

⁶⁷ Council Directive 77/92/EEC of 13 December 1976 on measures to facilitate the effective exercise of freedom of establishment and freedom to provide services in respect of the activities of insurance agents and brokers (ex ISIC Group 630) and, in particular, transitional measures in respect of those activities, *Službeni list Evropskih zajednica*, L 26, 31 januar 1977.

⁶⁸ Commission Recommendation of 18 December 1991 on insurance intermediaries od 18.12.1991. godine, *Službeni list L 019*, 28/01/1992, P. 0032 – 0033.

⁶⁹ Directive 2002/92/EC of the European Parliament and of the Council of 9 December 2002 on insurance mediation, *Službeni list Evropske unije*, Posebno izdanje 2013., 06. Pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga, Svezak 08.

⁷⁰ Directive (EU) 2016/97 of the European Parliament and of the Council of 20 January 2016 on insurance distribution (recast) Text with EEA relevance, *Službeni list Evropske unije*, L 26, 2. veljače 2016.

⁷¹ Uobičajeno se za slobodu poslovnog nastana u engleskoj terminologiji koristi izraz *Freedom of Establishment – FOE*.

⁷² Uobičajeno se za slobodu pružanja usluga u engleskoj terminologiji koristi izraz *Freedom of Provide of Services – FOS*.

⁷³ Marijan Ćurković, „Obveza distributera na informiranje potrošača proizvoda osiguranja prema odredbama EU Direktive o distribuciji proizvoda osiguranja“, *Zbornik radova sa 30. Susreta osiguravača i reosiguravača Sarajevo*, (urednik Nikola Miljević), Sarajevo, 2019, 147-159.

u osiguranju koji su činili klasične kanale prodaje kakvi su postojali u vrijeme donošenja Direktive u zemljama članicama. Direktiva je iscrpno u članu 2. stav 2. navodila sve nazive osoba koji su se bavili posredovanjem u osiguranju. Primjera radi, u Njemačkoj je to bio *versicherungsmakler* ili *versicherungsvertreter*, u Francuskoj *courtier d'assurance* ili *agent general d'assurance*, dok je u Ujedinjenom kraljevstvu to bio *Insurance broker* ili *Agent*, u zavisnosti od vrste djelatnosti koju je obavljao.⁷⁴ Unatoč donošenju ove Direktive, koja se istina nije primjenjivala direktno, nego su države članice imale obavezu da je transponiraju u domaće pravo, harmonizacija propisa, kao krajnji cilj, nije se ostvarila zbog značajnih razlika u poimanju pojma posredovanja u osiguranju između država članica. S obzirom na navedeno, Direktiva je dobila obilježje privremene i čekalo se donošenje nove direktive koja će pokušati ostvariti cilj koji nije ostvarila prethodna.

2. Preporuka br. 92/48/CEE

Da bi pokušala ublažiti razlike između država članica koje su ostale egzistirati uprkos donošenju Direktive br. 77/92 CEE, Evropska komisija se 1991. godine odlučila za donošenje pravno neobavezujućeg akta, Preporuke br. 92/48/EEC od 18.12.1991. godine o posrednicima u osiguranju. Preporukom su predložene mjere u pogledu nezavisnosti posrednika u osiguranju, njihovih profesionalnih uslova, znanja, kompetencija, osiguranja od profesionalne odgovornosti kao i njihove registracije u javnim registrima. Apelirano je na države članice da ovakva rješenja transponiraju u domaće zakonodavstvo a sve u cilju ostvarenja efikasnog jedinstvenog tržišta osiguranja, što je većina njih i uradila, a to je konstatovano u preambuli naredne donesene direktive.

3. Prva EU direktiva o posredovanju u osiguranju (IMD I/MID I)

Direktivom br. 77/92/EEZ učinjen je prvi korak u olakšavanju ostvarivanja slobode poslovnog nastana i slobode pružanja usluga za zastupnike i posrednike u osiguranju. Također, države članice su u velikoj su mjeri slijedile Preporuku Komisije 92/48/EEZ o posrednicima u osiguranju, koja je nesumnjivo doprinijela usaglašavanju nacionalnih odredbi o stručnim uvjetima i upisu u registar posrednika u osiguranju. Međutim, pored donošenja Direktive i Preporuke ostale su znatne razlike između država članica koje su podrivale održavanje jedinstvenog tržišta u pogledu obavljanja djelatnosti posredovanja u osiguranju i reosiguranju. Stoga je bilo neophodno Direktivu 77/92/EEZ zamijeniti novom Direktivom br. 2002/92/EC koja je donesena 9.12.2002. godine. Njen naziv u žargonu je bio Prva direktiva o posredovanju,

⁷⁴ Marijan Ćurković, "Nastanak i obuhvat regulatornih odredbi o distribuciji osiguranja", *Hrvatski časopis za OSIGURANJE*, No. 1, Zagreb, 2019, 23 – 38.

odnosno skraćeno MID I. Direktiva nije imala za cilj harmoniziranje propisa država članica o posredovanju u osiguranju, već je propisano da bi se trebala odnositi na osobe čije se poslovanje sastoji od pružanja usluga posredovanja u osiguranju trećim osobama u zamjenu za naknadu. Direktiva traži da se posrednici u osiguranju i reosiguranju moraju biti upisani u registar pri nadležnom tijelu države članice naravno pod uslovom da ispunjavaju odgovarajuće uvjete. Obaveza je država članica da uspostave jedinstveno informativno mjesto koje omogućava brz i jednostavan pristup informacijama iz različitih registara, koje se prikupljaju elektronskim putem i stalno ažuriraju. Direktiva definira da država članica definira znanja i sposobnosti koja moraju posjedovati posrednici u osiguranju i reosiguranju moraju posjedovati. Potrebno je uspostaviti efikasne postupke pritužbi u cilju rješavanja sporova na relaciji potrošač-posrednik u osiguranju, te uz postojeću sudsku zaštitu, poticati vansudsko rješavanje sporova. Posrednici moraju imati osiguranje od profesionalne odgovornosti. Obaveza je posrednika da pruže potrebne informacije potrošačima prije zaključenja bilo kakvog ugovora i definira način informiranja. Odredbom člana 16. Direktive propisana je obaveza država članice da se usklade sa Direktivom do 15. januara 2015. godine, koju je većina država i ispunila.

4. Direktiva 2016/97 (IDD) o distribuciji osiguranja

S obzirom da se pristupilo donošenju nove direktive iz oblasti distribucije osiguranja, to nas upućuje na zaključak da prethodno navedena nije postigla svoj cilj. U njenoj preambuli istaknuto je je potrebno napraviti niz izmjena u MID I, a u interesu jasnoće bi je trebalo preinačiti, a sve u cilju usklađivanje nacionalnih odredbi u vezi s distribucijom osiguranja i reosiguranja. Također, naglašeno je da se novom direktivom želi postići minimalno usklađivanje i da to ne stoji na putu državama članicama da zadrže ili uvedu strožije odredbe u cilju zaštite potrošača. Nekoliko je faktora uticalo na potrebu donošenja nove direktive. Prvi od njih jeste kriza u finansijskom sektoru⁷⁵ nakon donošenja Prve direktive o posredovanju, potom tu je razvijanje novih kanala prodaje proizvoda osiguranja npr. putem interneta⁷⁶ i konačno ulazak finansijskih institucija (banke, pošte i sl.) u djelatnost prodaje osiguranja. Sve je to zahtijevalo izmjenu normativnog okvira posredovanja u osiguranju. Nakon što je Evropska komisija 2010. godine objavila *Consultation Document on the Review of Insurance Mediation Directive*, započela je faza konsultacija, kao jedna od faza u procedu donošenja EU

⁷⁵ Vidi više kod: Ozren Uzelac, Marija Dukić Mijatović, „Sadržina i obim obaveza tokom procesa izrade i uvođenja proizvoda osiguranja na tržište prema Direktivi EU o distribuciji osiguranja“, Evropska revija za pravo osiguranja, str. 9 - 18, I/2019, dostupno na: <https://erevija.org/wp-content/uploads/2022/10/1-2019-1.pdf> 29.7.2024.

⁷⁶ Vidi više kod: Maja Mihelja Žaja, Ljubica Milanović Glavan, Mateja Grgić, „Digitalna tehnologija kao čimbenik razvoja kanala distribucije u osiguranju“, *Hrvatski časopis za osiguranje*, No. 3/2020, 191-214.

direktiva.⁷⁷ Provedeno je anketiranje nekoliko kategorija ispitanika, a nakon provedene ankete većina je bila za izmjenu Prve direktive o posredovanju. To je rezultat imalo prijedlog nove direktive o posredovanju u osiguranju (IMD 2 – *Insurance Mediation Directive 2*), koju je Evropska komisija objavila 3. juna 2012. godine. Proces javne rasprave je trajao jako dugo (4 godine), nakon čega je postignut sporazum u pogledu konačnog teksta direktive, koja mijenja i naziv u Direktiva o distribuciji osiguranja (IDD – *Insurance Distribution Directive*), umjesto dosadašnjeg naziva Direktiva o posredovanju – IMD 2. Novi naziv naglašava na koga se sada Direktiva primjenjuje, a to su svi subjekti koji učestvuju u postupku posredovanja u osiguranju, odnosno prodaje u osiguranju. Dana 20. januara 2016. godine prihvaćena je IDD i objavljena u Službenom glasniku EU br. 26/19 od 2. februara 2016. godine.⁷⁸ Stupila je na snagu 23. februara 2016. godine. Države članice su imale obavezu prenijeti je u nacionalna zakonodavstva u roku od 24 mjeseca, odnosno do 23. februara 2018. godine. S obzirom da je bilo potrebno donijeti tzv. delegirane akte Evropske komisije prije usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU, kasnilo se i sa implementacijom IDD-a, pa je primjena Direktive odgođena za 1.10.2018. godine.⁷⁹

IV Razvoj distribucije osiguranje u BiH de lege ferenda

Pitanju razvoja distribucije osiguranja pristupiće se kroz prizmu analize usklađenosti normativnog okvira u odnosu na IDD, kako bi se izveli zaključci u kojem pravcu treba ići reforma distribucije osiguranja u oba entiteta BiH.

ZPPO FBiH prvenstveno nije usklađen terminološki i u pogledu područja primjene. Njime se reguliše posredovanje u privatnom osiguranju, dok IDD propisuje pravila osnivanja i obavljanje poslova distribucije osiguranja i reosiguranja u Uniji. To znači da ZPPO FBiH ne obuhvata sve distributere osiguranja koji obavljaju ovu djelatnost, imajući u vidu da navodi da se posredovanje vrši preko zastupnika u osiguranju i preko brokera u osiguranju. Za razliku od njega, IDD propisuje da se ona odnosi na sve fizičke ili pravne osobe s poslovnim nastanom (ili koje ga planiraju uspostaviti) s ciljem osnivanja i obavljanja djelatnosti distribucije proizvoda osiguranja i reosiguranja. Direktiva propisuje da se ne odnosi na sporedne posrednike u osiguranju, uz ispunjenje određenih uslova. ZPPO FBiH u članu 2. stav 2. navodi da društvo za osiguranje ne može u FBiH vršiti djelatnost neposrednog osiguranja/reosiguranja preko posrednika koji nisu registrovani u skladu sa zakonom. IDD traži od država članica da osiguravaju da nadležna tijela prate tržišta generalno, uključujući i proizvode dodatnog osiguranja, dok ZPPO FBiH uopće ne regulira ovu obavezu.

⁷⁷ Marijan Ćurković, "Nastanak i obuhvat regulatornih odredbi o distribuciji osiguranja", 25.

⁷⁸ Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0097>.

⁷⁹ Puni naslov: Direktiva (EU) 2018/411 Evropskog parlamenta i vijeća od 14. marta 2018. o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 u pogledu datuma početka primjene mjera država članica za prenošenje, *Službeni list Evropske unije* br. L 76/28.

Terminološka usklađenost u odnosu na IDD uprkos datumu stupanja na snagu ZZOPOR RS ne postoji. Naime, ovaj zakon razdvaja zastupanje u osiguranju i posredovanje u osiguranju i reosiguranju, pa se iz samog naslova naslućuje da je zastupanje moguće samo u osiguranju, dok je posredovanje moguće u osiguranju i reosiguranju.

Kada su u pitanju definicije, IDD sadrži 18 definicija koje se koriste za potrebe Direktive, dok je ZPPO FBiH specifičan u tom smislu jer ne sadrži uopšte definicije pojmova upotrijebljenih u zakonu, što svakako doprinosi pravnoj nesigurnosti i eventualnoj proizvoljnosti prilikom pojedinačnih tumačenja. Primjera radi, IDD definiše distribuciju osiguranja, distribuciju reosiguranja, posrednika u osiguranju, sporednog posrednika u osiguranju, distributera u osiguranju itd.

Za razliku od ZPPO FBiH, ZZOPOR RS sadrži u članu 2. definicije zastupanja u osiguranju, posredovanja u osiguranju i reosiguranju i odredbu o tome šta se to ne smatra zastupanjem i posredovanjem u osiguranju.

Iako ne postoji terminološka usklađenost, kako je naprijed navedeno (Direktiva propisuje distributere osiguranja: posrednik u osiguranju, sporedni posrednik u osiguranju i društvo za osiguranje, a ZPPO FBiH govori o zastupnicima i brokerima u osiguranju), ipak poslovi zastupnika u osiguranju se u velikoj mjeri poklapaju sa poslovima navedenim u definiciji distribucije osiguranja u Direktivi (predlaganje ugovora, savjetovanje, pripreme radnje, sklapanje ugovora, pomoć tokom trajanja ugovora, a posebno prilikom rješavanja odštetnog zahtjeva itd.), a u manjoj mjeri kod brokera u osiguranju. Međutim, postoji nešto što bismo mogli nazvati sadržajna neusklađenost između ova dva propisa. Naime, zastupnik u osiguranju u ZPPO FBiH radi u ime i za račun ili samo za račun jednog ili više društava, broker radi u ime osiguranika i dovodi u vezu lica koja traže osiguranje/reosiguranje i društva koja se bave tom djelatnošću, a IDD ne sadrži takve razlike nego distribuciju osiguranja definiše kao: *„djelatnost predlaganja ugovora o osiguranju, savjetovanje o njima ili obavljanja drugih pripremnih radnji za sklapanje ugovora o osiguranju, ili sklapanja takvih ugovora, ili pružanja pomoći pri upravljanju takvim ugovorima i njihovu izvršavanju, posebno u slučaju rješavanja odštetnog zahtjeva, uključujući pružanje informacija o jednom ili više ugovora o osiguranju u skladu s kriterijima koje odabiru potrošači putem internetske stranice ili nekog drugog medija i sastavljanje rang-liste proizvoda osiguranja, uključujući i usporedbu cijena i proizvoda ili popust na cijenu ugovora o osiguranju, ako potrošač može izravno ili neizravno sklopiti ugovor o osiguranju na internetskoj stranici ili drugom mediju“*.⁸⁰ Na temelju navedene definicije zaključujemo kako je ova djelatnost usmjerena samo prema potrošačima.

Sličan zaključak bi se mogao izvesti i u pogledu ZZOPOR RS kada se u pitanju termini koji se koriste u zakonu i područje primjene. Naime, Zakon ne poznaje termine kao i IDD, a to su distribucija osiguranja i s njim povezani termini, ali spominje

⁸⁰ Član 1. stav 1. tačka 1. IDD.

posredovanje u osiguranju (koje obuhvata i osiguranje i reosiguranje), dok i dalje zadržava termin zastupanje u osiguranju.

Kada je u pitanju upis u registar, ZPPO FBiH, propisuje registrovanje posrednika u osiguranju i uvjete za upis. IDD navodi obavezu država članica da se uspostavi sistem upisa putem interneta koji mora biti lako dostupan i omogućiti ispunjavanje obrasca za upis u registar izravno na internetu, koja obaveza nije provedena u FBiH. U odnosu na rokove rješavanja zahtjeva za upis, IDD ostavlja mnogo duži period (tri mjeseca od podnošenja zahtjeva) dok ZPPO FBiH rok od 30 dana za donošenje rješenja o zahtjevu, koja odredba je u interesu podnositelja zahtjeva, kao i bržeg i efikasnijeg ostvarivanja njihovih prava. Direktiva i Zakon su usklađeni u pogledu ograničenja korištenja usluga posrednika, pri čemu se insistira na tome da se mogu koristiti usluge samo distributera osiguranja koji su upisani u odgovarajuće registre.

IDD u pogledu stručnih i organizacijskih uvjeta distributera osiguranja propisuje da oni moraju posjedovati odgovarajuća znanja i sposobnosti kako bi primjereno izvršili svoje zadaće i dužnosti i da su se dužni stalno stručno osposobljavati i usavršavati u cilju održavanja nivoa učinkovitosti. Države članice moraju provjeravati i ocjenjivati njihovo znanje i stručnost (najmanje 15 sati godišnje), a može se zahtijevati i potvrda u tom smislu. Posrednici u osiguranju/reosiguranju moraju dokazati usklađenost sa relevantnim uvjetima stručnog znanja i sposobnostima iz Priloga 1 IDD. Za fizičke osobe se naglašava da moraju imati dobar ugled i definira šta to podrazumijeva. Naposljetku, posrednici moraju imati osiguranje od profesionalne odgovornosti.

Upis u registar u ZZOPOR RS je odvojeno definiran za zastupnike i za brokere u osiguranju i uslovi koje moraju da ispune u zavisnosti od toga da li se radi o fizičkom ili pravnom licu. Posebno su razrađene obaveze brokera prema osiguraniku, odnosno ugovaraču osiguranja, što je u njihovom najboljem interesu.

IDD u posebnom poglavlju definira uvjete informiranja i pravila poslovnog ponašanja, uključujući opća načela, opće informacije, sukob interesa i transparentnost, izuzeća itd. ZPPO FBiH ne sadrži uopće odredbe o informiranju potrošača, tako da i u ovom segmentu postoji neslaganje i neusklađenost sa Direktivom. Osim toga, IDD sadrži posebno poglavlje u pogledu informiranja kada su u pitanju investicijski proizvodi osiguranja, koje ZPPO FBiH ne spominje niti na koji način.

Za razliku od ZPPO FBiH, ZZOPOR RS sadrži poseban član u kojem se detaljno normira obaveza pružanja informacija od strane zastupnika i brokera u osiguranju, kako sadržaj informacija tako i oblik u kojem one moraju biti saopštene osiguraniku, odnosno ugovaraču osiguranja.

ZPPO FBiH vrlo oskudno normira nadzor nad posrednicima u osiguranju, pri čemu je ta uloga data Agenciji za nadzor, a u slučaju nepravilnosti donosi rješenje koje je konačno i protiv njega se može pokrenuti upravni spor. Ovo rješenje nije u skladu sa odredbama IDD-a (član 31. stav 5.) koje propisuju da države članice jamče

da se pravo na žalbu primjenjuje na administrativne sankcije i druge mjere. Vezano za sankcije i druge mjere, Direktiva propisuje da će države članice jamče da će nadležna tijela uspostaviti djelotvorne mehanizme kojima će se omogućiti i potaknuti da se tim tijelima prijavljuju potencijalna ili stvarna kršenja nacionalnih odredaba kojima se Direktivom prenosi u zakonodavstvo, a ZPPO FBiH ne sadrži takve odredbe, niti propisuje posebne postupke za zaprimanje prijava kršenja.

ZZOPOR RS mnogo detaljnije reguliše nadzor na obavljanje poslova i djelatnosti zastupanja u osiguranju, odnosno posredovanja u osiguranju (kriterijumi i uslovi za ograničavanje iznosa provizije, neovlašteno obavljanje poslove, oduzimanje ovlaštenja/dozvole za rad) kao i prekršaje.

V Zaključak

Distribucija osiguranja predstavlja potpuno novi sistem posredovanja i zastupanja u osiguranju, koji je uveden u pravo osiguranja Evropske unije IDD direktivom 2016. godine. Novi sistem je uspostavio i nova pravila na tržištu osiguranja, a države članice su u obavezi da transponiraju odredbe Direktive u nacionalna zakonodavstva. Imajući u vidu da je BiH potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskim zajednicama i njihovim država članicama, a dobila kandidatski status 15. decembra 2022. godine, u obavezi je da postepeno prilagođava svoje zakonodavstvo pravnoj stečevini Evropske unije (*Acquis communautaire*) i uspostavlja zonu slobodne trgovine s Evropskom unijom.

Analizom pravnog okvira u BiH koji se odnosi na posredovanje u osiguranju se može izvesti zaključak kako u oba entiteta odredbe nisu u potpunosti usaglašene sa sistemom EU. Naime, ZPPO FBiH je donesen 2005. godine, a izmjene su vršene u dva navrata, 2010. i 2016. godine, dok je ZZOPOR RS donesen 2017. godine.

Oba entitetska zakona o posredovanju (i zastupanju) u osiguranju nisu terminološki usklađena sa Direktivom, odnosno ne spominju uopšte distribuciju osiguranja. Iako ne postoji terminološka usklađenost, poslovi zastupnika u osiguranju se u velikoj mjeri poklapaju sa poslovima navedenim u definiciji distribucije osiguranja u Direktivi, a u manjoj mjeri kod brokera u osiguranju. Kada je u pitanju upis u registar, ni ZPPO FBiH ni ZZOPOR RS nisu uspostavili elektronski sistem (putem interneta) registrovanja posrednika u osiguranju. Cilj IDD-a je, između ostalog, povećati nivo zaštite potrošača kroz kontinuirano profesionalno osposobljavanje distributera osiguranja na godišnjem nivou, koja odredba nije propisana kao uvjet za obnavljanje upisa u odgovarajući registar posrednika i zastupnika u osiguranju. Konačno, zaštita potrošača se postiže propisivanjem vrlo striktnih pravila u vezi sa pružanjem informacija o proizvodima osiguranja, gdje FBiH u potpunosti zaostaje, jer ne sadrži niti jednu odredbu o tome, dok zakon RS sadrži poseban član u kojem se detaljno normira obaveza pružanja informacija od strane zastupnika i brokera

u osiguranju, kako sadržaj informacija tako i oblik u kojem one moraju biti saopštene osiguraniku, odnosno ugovaraču osiguranja.

Literatura

- Vojinović, Ž., „Uređenje unutrašnjih odnosa u posredničkom i zastupničkom poslovnom poduhvatu“, *Tokovi osiguranja*, 4/2022.
- Maleta, N., „Prilagodba regulatornog okvira Solvency II novim rizicima i izazovima suvremenog korporativnog upravljanja“, *Tokovi osiguranja*, 3/2024.
- Marković, M., „Izazovi tržišta osiguranja u Srbiji na putu ka Solventnosti II“, *Tokovi osiguranja*, 2/2024.
- Mihelja Žaja, M., Milanović Glavan, LJ., Grgić, M., „Digitalna tehnologija kao čimbenik razvoja kanala distribucije u osiguranju“, *Hrvatski časopis za osiguranje*, No. 3, 191-214, 2020.
- Merkin, R., Rodger, A., *EC Insurance Law*, London, 1997.
- Mrkšić, D., Petrović, Z., Ivančević, K., *Pravo osiguranja*, II izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za poslovno pravo, Beograd, 2005.
- Pak, J., „Pružanje usluga osiguranja na jedinstvenom tržištu Evropske Unije“ u: *Uslovi za realizaciju prometa roba i usluga u pravu Evropske unije i jugoslovenskom pravu*, Institut za uporedno pravo, Monografija br. 137., Beograd, 2001.
- Petrović Tomić, N., *Osnovi prava osiguranja*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2021.
- Ćurković, M., „Zastupanje i posredovanje u osiguranju prema Zakonu o osiguranju“, *Novi propisi iz osiguranja – Zakon o osiguranju i Zakon o obveznim osiguranjima u prometu*, Inženjerski biro, Zagreb, 2006.
- Ćurković, M., „Nastanak i obuhvat regulatornih odredbi o distribuciji osiguranja“, *Hrvatski časopis za OSIGURANJE*, No. 1, Zagreb, 2019.
- Ćurković, M., „Obveza distributera na informiranje potrošača proizvoda osiguranja prema odredbama EU Direktive o distribuciji proizvoda osiguranja“, *Zbornik radova sa 30. Susreta osiguravača i reosiguravača Sarajevo*, (urednik Nikola Miljević), Sarajevo, 2019.
- Ćurković, M., „Posredovanje i zastupanje u osiguranju“, *Zbornik sa 7. savjetovanja o obradi i likvidaciji međunarodnih automobilskih šteta* (Hrvatski ured za osiguranje, Ante Lui), Lovran, 1999.
- Ćurković, M., „Zastupanje i posredovanje u osiguranju prema Zakonu o osiguranju“, *Novi propisi iz osiguranja – Zakon o osiguranju i Zakon o obveznim osiguranjima u prometu*, Inženjerski biro, Zagreb, 2006.

- Džidić, M., Marijan, Ć., *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2017.
- Uzelac, O., i Dukić Mijatović, M., „Sadržina i obim obaveza tokom procesa izrade i uvođenja proizvoda osiguranja na tržište prema Direktivi EU o distribuciji osiguranja“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, str. 9 -18, I/2019.
- Žarković, N., „Lični razgovor sa strankom u posredovanju i zastupanju u osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, 4/2020.